

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Прва меѓународна научна конференција
„Влијанието на научно – технолошкиот развој во
областа на правото, економијата, културата,
образованието и безбедноста во
Република Македонија“

Скопје 20-21 декември 2013

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ: Прва меѓународна научна конференција
„Влијанието на научно – технолошкиот развој во областа на правото, економијата,
културата, образованието и безбедноста во Република Македонија“

Организатор: Институт за дигитална форензика
Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје

Уредник: Проф.д-р Сашо Гелев

Издавач: Универзитет „ЕВРО-БАЛКАН“ Скопје
Република Македонија
www.euba.edu.mk

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
001.3:330/378(497.7)(063)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (1 ; 2013 ; Скопје)
Влијанието на научно-технолошкиот развој во областа на правото,
економијата, културата, образованието и безбедноста во Република
Македонија : зборник на трудови / Прва меѓународна научна
конференција, Скопје 20-21 декември, 2013 ; [уредник Сашо Гелев]. -
Скопје : Универзитет "Евро-Балкан", 2014. - 706 стр. : граф. прикази
; 24 см

Дел од текстот на англиски јазик. - Библиографија кон трудовите
ISBN 978-608-4714-05-7

а) Научен развој - Општествени науки - Македонија - Излагања на
конференции
COBISS.MK-ID 95578634

Сите права ги задржува издавачот и авторите

СОДРЖИНА

Наташа Грозданоска, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

Компјутерски криминал 15

Марија Милошеска, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

МОДЕЛОТ НА ПОЛИЦИСКО РАБОТЕЊЕ НАБЕЗБЕДНОСЕН РЕОН ВО ПСОД ОН-
ОХРИД 22

Елена Крагуевска, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

Феноменологија на компјутерски криминал 38

д-р Ненад Танески, доцент, Воена академија – Скопје

д-р Драге Петрески, вон.проф, Воена академија –Скопје

МОЌТА НА АЛ КАЕДА ПРЕД И ПО СМРТТА НА ОСАМА БИН ЛАДЕН 48

Проф. Д-р Влатко Чингоски, Електротехнички факултет – Радовиш, Универзитет „Гоце
Делчев“ – Штип

Улогата на пумпно-акумулационите хидроелектрани во функција на
зголемување на безбедноста и флексибилноста на електроенергетскиот
систем 58

Проф. Д-р Влатко Чингоски, Електротехнички факултет – Радовиш, Универзитет „Гоце
Делчев“ – Штип

Потреба и можности за развој и функционирање на Берза за Електрична
Енергија во Република Македонија 72

Доц. д-р Роман Голубовски, Електротехнички факултет - Радовиш, Универзитет "Гоце Делчев"
- Штип

Авто-тракинг решение за фотоволтаични панели 86

Доц. д-р Роман Голубовски, Електротехнички факултет - Радовиш, Универзитет "Гоце Делчев"
- Штип

Примена на Математичката Морфологија кај процесирање на сигнали..... 97

Д-р Тони МИЛЕСКИ, вонреден професор, Филозофски факултет – Институт за безбедност,
одбрана и мир

М-р Николчо СПАСОВ, Филозофски факултет – Институт за безбедност, одбрана и мир

ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ ВО ФУНКЦИЈА НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКАТА
БЕЗБЕДНОСТА..... 107

Д-р Тони МИЛЕСКИ, вонреден професор, Филозофски факултет – Институт за безбедност,
одбрана и мир

М-р Николчо СПАСОВ, Филозофски факултет – Институт за безбедност, одбрана и мир

БЕЗБЕДНОСНИ ИМПЛИКАЦИИ НА КЛИМАТСКИТЕ ПРОМЕНИ ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА - СОСТОЈБИ И ТЕНДЕНЦИИ..... 119

Марко Јолески, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ПОСЕБЕН ОСВРТ
НА ДЕТЕКТИВСКАТА ДЕЈНОСТ 129

Елена Ламаноска, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

Местото и значењето на ДНК – анализата во форензичките истражувања . 140

Едис Усеиновски, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

Криминалистичко значење на индициите 148

д-р Методија Дојчиновски, вон. проф., Воена академија „Генерал Михаило-
Апостолски“ Скопје

д-р Фердинанд Оџаков, доцент, Министерство за одбрана на Република Македонија

Воено технолошките трендови и безбедносните односи 158

Петреска Адела, Студент на втор циклус студии на ФДК, ЕУРМ- Скопје

Поим видови и откривање на компјутерски криминал 170

М-р Дејан Михајлов, Директор на Сектор за штети – Осигурување
Македонија Виена Иншуренс Груп, Скопје

МОЖНОСТА ЗА ОПТИМАТИЗАЦИЈА НА НИВОТО НА РИЗИК ПРИ ДОНЕСУВАЊЕ
НА БИЗНИС ОДЛУКА 179

Ненад Симјаноски, студент на втор циклус на ФДК, ЕУРМ, Скопје

Реформата на Законот за кривична постапка од 2011 година и нејзините
импликации врз водењето на постапката 192

Горан Митревски, студент на втор циклус на студии на ФДК, ЕУРМ, Скопје

Институтот спогодување и признавање на вина според новиот Закон за
кривична постапка 203

М-р Ѓоко Поповски, Министерство за внатрешни работи - Скопје

Актуелни состојби и предизвици во областа на јавните набавки 213

Д-р Мила Жибак-Димковска, СОУ „Перо Наков“, Куманово,

М-р Фросина Николовска, СОУ „Перо Наков“, Куманово,

НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕДУСЛОВ ЗА УСПЕШЕН БИЗНИС 226

Вон. проф.д-р Марјан Николовски, Факултет за безбедност-Скопје

Вон. проф.д-р Фросина Ташевска-Ременски, Факултет за безбедност-Скопје

ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ЗАКАНИТЕ ПО НАЦИОНАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ 237

Проф.д-р. Слободанка Тодороска-Ѓурчевска, Факултет за детективи и криминалистика,
Европски Универзитет на Р.Македонија-Скопје

КАРАКТЕРИСТИКИТЕ НА ЛИЧНОСТА НА ИНТЕРНЕТ ЗАВИСНИЦИТЕ 246

Ана Димовска, Економски факултет Прилеп, Р.Македонија

Зголемување на продажбата и уделот на пазарот преку употреба на софтвер за управување со знаење..... 257

Драган Јованов, Факултетот за менаџмент на еколошки ресурси, МИТ Универзитет, Скопје

Александар Дејановски, Факултетот за менаџмент, МИТ Универзитет, Скопје

Значење и финансирањето на малите и средните агропретпријатија 265

Вангел Ноневски, Универзитет „Евро-Балкан“, Скопје, Република Македонија

Ослободување на протетското искуство 275

м-р Викторија Стојковски

Вон.проф. д-р Костандина Вељановска, Универзитет “Св. Климент Охридски”- Битола, Факултет за администрација и менаџмент на информациски системи –Битола, Р.Македонија

Архитектура на безбедносен систем за деловни субјекти 283

Трајко Мицески, Економски факултет, Универзитет “Гоце Делчев”, Штип, Р. Македонија

Наташа Стојовска, Економски факултет, Универзитет “Гоце Делчев”, Штип, Р. Македонија

ИНФОРМАЦИИТЕ ЗА НАТАЛИТЕТОТ ВО Р.МАКЕДОНИЈА КАКО ПОТТИК ЗА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ФАКТОРИТЕ НА ВЛИЈАНИЕ ЗА ТАКВИТЕ СОСТОЈБИ. 293

Трајко Мицески, Економски факултет, Универзитет “Гоце Делчев”, Штип, Р. Македонија

Наташа Стојовска, Економски факултет, Универзитет “Гоце Делчев”, Штип, Р.Македонија

УЛОГАТА НА Е-МАРКЕТИНГОТ ВО УСЛОВИ НА ПРОМЕНЕТА ДЕМОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ПОТРОШУВАЧИТЕ, СО ОСВРТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 301

Маријана Хрисафов, Универзитет „Евро Балкан“ - Скопје

Генерирање на конфликти врз етничка основа во поранешните комунистички држави 309

д-р. Александар Даштевски, Универзитет Евро Балкан- Скопје

ВЛИЈАНИЕ НА НОВИТЕ КОЦЕПТИ НА СВЕТСКАТА ПОЛИТИКА
ВРЗПОЛИТИЧКИТЕ СИСТЕМИ И КУЛТУРНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ..... 329

М-р Јасмина Мишоска, Република Македонија

Интернет маркетинг 344

М-р Јасмина Мишоска, Република Македонија

„Електронска трговија - основна алатка на е-бизнис“ 351

М-р Александар Стоименовски, Авторска Агенција Аргил

Микрофинансирањето како основа за самовработување 358

м-р Благој Неновски, докторски студии, Технички Факултет Битола

Систем за симулација и спроведување на испити со длабока интеграција на
Веб 2.0 сервисите 370

м-р Благој Неновски, докторски студии, Технички Факултет Битола

Улогата на таблет компјутерите во образованието, споредба со веќе
постоечките технологии и ниво на имплементација во Република
Македонија 382

Marina Andeva, Ph.D., Istituto di Sociologia Internazionale, Italy

Ethics, privacy, and data protection in R&D projects addressing surveillance and
security issues: the case of PROACTIVE 394

Доцент д-р Олга Кошевалиска, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Правен Факултет

Насловен вонреден професор д-р Лазар Нанев, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Правен
Факултет

Дигиталната форензика и дигиталните докази во кривична постапка..... 404

Д-р Николина Неновска_Универзитет "Св. Климент Охридски"- Битола

м-р Викторија Стојковски, Универзитет "Св. Климент Охридски"- Битола_Факултет за администрација и менаџмент на информациски системи –Битола, Р.Македонија

Технологијата-движечка сила на глобализацијатаРефлексии врз Република Македонија 422

Асс.м-р. Тања Крстева_Факултет за економски науки_ЕУРМ

Помл асс.м-р. Верица Најдовска_Факултет за економски науки_ЕУРМ

Помл асс.м-р. Верица Неделковска_Факултет за економски науки_ЕУРМ

Науката, технологијата и иновациите во новата економија 431

Катерина Иванова Анастасова_Универзитет за национална и светска економија (Софија, Бугарија)

Теодора Иванова_Универзитет на Југоисточна Европа (Тетово, Македонија)

Потенцијалот на социјалните мрежи за групно купување како фактор за зголемување на е-трговијата во Р.М..... 440

м-р Марјан Степановски_Универзитет "Евро-Балкан", Скопје

Македонија кон "Европа 2020": Креирање на Јавни Политики за Истражување и Иновации 452

Д-р. Јорданка Галева_Универзитет Евро-Балкан, Скопје

Влијанието на технолошкиот развој во образованиот процес..... 467

Елена Макаровска

Вонреден професор м-р Стојанка Манева-Чупоска

„Облеката – инспирација на ликовните уметници и модните илустратори од почетокот на 20век предизвик за нов современ израз“ 476

Assistant Professor Sergej Cvtekovski & Ph.D. Vanco Kenkov, Institute for security, defense and peace-Faculty of Philosophy, Skopje, Republic of Macedonia

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN CHANGE THE FACE OF WAR..... 489

Daniela Koteska Lozanoska, Goran Shibakovski, UIST “St. Paul the Apostle” - Ohrid,
Republic of Macedonia

E-commerce: The Revolution is Just Beginning 504

Игор Панев, Универзитет „Евро Балкан“ - Скопје

Медијацијата како метод во решавањето на организациските конфликти. 518

Зорица Каевиќ, Студент на втор циклус Ениверзитет Евро-Балкан

Ристо Христов

Сашо Гелев, Електротехнички факултет – Радовиш, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Роман Голубовски, Електротехнички факултет – Радовиш, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

ХАВАРИЈА И ОЗДРАВУВАЊЕ ОД ХАВАРИЈА НА КОМПЈУТЕРСКИТЕ СИСТЕМИ 531

д-р Далиборка Блажеска, доцент, Универзитет Евро Балкан, Скопје

д-р Ленче Петреска, вонреден проф, Меѓународен Славјански Универзитет, Свети Николе

д-р Савица Димитриеска, вонреден проф, Европски Универзитет, Скопје

Примена на информациско-комуникациските технологии во деловните
субјекти 546

Сашо Гелев, Електротехнички факултет – Радовиш, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Роман Голубовски, Електротехнички факултет – Радовиш, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Ристо Христов

Елениор Николов, Воена академија-Скопје

МЕТОДОЛОГИЈА НА СПРОВЕДУВА НА КОМПЈУТЕРСКАТА ФОРЕНЗИКА..... 557

Огнен Ѓорѓиевски, Факултет за информатика, ЕУРМ Скопје, Р. Македонија

Сашо Гелев, Електротехнички факултет-Радовиш, Универзитет Гоце Делчев

Роман Голубовски, Електротехнички факултет-Радовиш, Универзитет Гоце Делчев

Автоматска регулација на пумпни станици со фреквентен регулатор 569

М-р Нада Донева, Кандидат на Школата за докторски студии, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Република Македонија

ЕВТАНАЗИЈА..... 587

М-р Нада Донева, Кандидат на Школата за докторски студии, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија

Улогата на судот во казнената постапка според одредбите на новиот Закон за кривична постапка на Република Македонија 602

М-р Ана Станковска

Проф. д-р Соња Петровска, Универзитет „Гоце Делчев“

Теориските аспекти на социометрискиот статус на учениците (отфрлени/прифатени) и неговото образовно значење 616

Проф. д-р Цане Мојаноски, Факултет безбедности – Скопје

ОБЕЛЕЖЈА И НАЧИН ПРЕВЕНИРАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПРЕКУ ПЕРЦЕПЦИТЕ НАГРАЃАНИТЕ..... 624

Aleksandar Sokolovski, NEOCOM

Saso Gelev, ETF Radoviš - UGD

Vlatko Cingoski, ETF Radoviš - UGD

Signature driven e-mail spam detection using network intrusion detection methodology 642

Дејан Коневски, Неотел;

Сашо Гелев. ЕТФ Радовиш УГД

Александар Соколовски, Неотел

ERP SYSTEM BASED ON A MODEL FOR GIS POSITIONING OF FIBER OPTIC
NETWORK 654

Зорица Каевиќ, Зорица Каевиќ, ОУ „Горѓија Пулевски“ Скопје,

М-р Билјана Петреска, Универзитет ЕВРО-БАЛКАН Скопје, bpetreska@gmail.com

Подигање на свеста за безбедноста на информациските системи..... 665

Д-р Ленче Петреска, вонреден проф, *Меѓународен Славјански Универзитет, Свети Николе*

Д-р Павлина Стојанова, вонреден проф, *Универзитет Евро Балкан, Скопје*

СОВРЕМЕНИОТ Е-БИЗНИС И ПОТРОШУВАЧКОТО ОДНЕСУВАЊЕ 689

Д-р Павлина Стојанова, вонреден проф, *Универзитет Евро Балкан, Скопје*

Д-р Далиборка Блажеска, доцент, *Универзитет Евро Балкан, Скопје*

Примената на компјутерски потпомогнати ревизорски техники во ревизијата
на измами како придобивка од развојот на информациона технологија 698

М-р Нада Донева,
Кандидат на Школата за докторски студии,
Правен факултет „Јустинијан Први“,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Република Македонија

Улогата на судот во казнената постапка според одредбите на новиот Закон за кривична постапка на Република Македонија

***Апстракт:** Новоконципираниот систем на казнено - процесно право, изразен преку одредбите на новиот Закон за кривична постапка на Република Македонија, е резултат на темелно истражување и проучување на домашното, споредбеното и меѓународното право и правна практика. Темелни реформи кои ќе воспостават и обезбедат ефикасна борба и спречување на криминалот и заштита на човековите слободи и права во рамки на една демократска и правна држава, се основен постулат од кој се поаѓа при започнувањето на еден сеопфатен проект за реформа на целокупното казнено - процесно законодавство и право на државата. Самостојноста и независноста на судот како еден од органите на власт, претставува материјален критериум и суштина на остварувањето на судската функција, кој зависи како од нејзината уставна и правна рамка, така и од вредносните стојалишта, знаењето и моралниот интегритет на судиите. Целосното напуштање на судскиот патернализам, заснован врз традиционалните сфаќања дека судот може успешно и непристрасно да ја утврди материјалната вистина, притоа водејќи сметка за интересот на државата за ефикасност и за правата на обвинетиот, е основна одлика на реформата на казнената постапка на Република Македонија. Ова подразбира коренита измена на типот на постапката, која од комбиниран тип на постапка, добива акузаторни карактеристики, кои подразбираат нови улоги на главните субјекти во неа. При толкување на одредбите кои ја уредуваат новата казнена постапка на Република Македонија, содржани во сосема ново - конципираниот Закон за кривична постапка од 2010 година, може да се согледа основната определба за реформа на процесното законодавство, а тоа е модернизација на казнената постапка во дослук со процесните законодавства на европските држави и јакнење на ефикасноста на казнено - процесниот систем, особено при гонењето на облиците на тежок криминал. Редефинирањето на улогата и функцијата на субјектите на казнената постапка е во насока на одземање на епитетот неефикасно казнено правосудство, притоа дефинирајќи ги и потенцирајќи ги приоритетите во водење на казнената постапка.*

Клучни зборови: Закон за кривична постапка, Суд, Судски патернализам, Процедурална правичност, Материјална вистина.

Abstract: *The new concept of the criminal - procedural law, expressed through the provisions of the new Criminal Procedure Code of the Republic of Macedonia, is a result of thorough research and study of the domestic, international and comparative law and legal practice. Fundamental reforms, which would establish and ensure an effective fight, prevention on the crime and protection on the human rights within a democratic and legal state, are the basic postulate of the beginning of an comprehensive project for a reform of the criminal - procedural law and state law. Independence of the court as one of the authorities, is a material criterion and the essence for realization of the judicial function, which depends on both its constitutional and legal framework and on the value viewpoint, knowledge and moral integrity of judges. The complete abandonment of judicial paternalism, based on the traditional notion that the court can effectively and objectively determine the material truth, taking into account the interest of the state for efficiency and the rights of the accused, is a basic feature of the reform of criminal procedure of the Republic of Macedonia. The edited legal provisions implicate a radical change in the type of procedure and the combined type of procedure gets accusatory features, which include new roles of the main actors in it. The interpretation on the provisions which regulate the new criminal procedure of the Republic of Macedonia, contained in a whole new - drafted Criminal Procedure Code from 2010, shows the basic commitment for a reform of the procedural legislation which means modernization of the criminal procedure in line with procedural legislation in European countries and strengthening the effectiveness of the criminal - procedure system, especially the persecution of various forms of serious crime. Redefinition of the role and function of the subjects of criminal procedure is aimed at taking away the epithet inefficient criminal justice system, thereby defining and highlighting the priorities in conducting criminal procedure.*

Key words: *Criminal Procedure Code, Court, Judicial paternalism, Procedural fairness, Material truth.*

ВОВЕД

Уставот на Република Македонија од 1991 година, како темелна вредност на уставниот поредок на РМ, ги поставува основите на самостојната и независната судска власт врз начелото на поделба на власта.¹ Примената на материјално - правните и процесно - правните норми на правниот систем е нужно поврзана со функцијата на судот, било во однос на нормите, чија примена е директно ставена во судска надлежност, било во

---

¹Член 8 од Уставот на Република Македонија, *Службен весник на Република Македонија* 52/1992.

однос на споровите кои настануваат во примената на нормите чии адресати се правните субјекти, административните или други државни органи.

Судот го применува правото, изрекувајќи правда и неговата функција во тој случај претставува вршење на власт. Во демократската правна држава, основна улога на судот е остварување на функцијата на гарант на универзалните човекови слободи и права, како и на моралните и други вредности на современото општество. Независниот суд, со неговиот активизам во толкувањето и примената, па и во создавањето на правото, е сè помокен инструмент на правдата. Негова основна функција е исполнување на апстрактните законски норми со реална социолошка содржина, по пат на нивно толкување и приспособување на променливите општествени услови.²

1. Реформа на казнената постапка на Република Македонија

Неколку основни причини го диктираат целокупниот опфат на реформата на казнената постапка на Република Македонија.³ Делумните измени, пополнувањето на празнини, парцијалното задоволување на моменталните барања на практиката и секое „крпење“ на законскиот текст на ЗКП не можат да ја исполнат целта на сериозната промена на секој системски закон, каков што е ЗКП, и која треба да резултира со нов, кохерентен и логички конзистентен закон кој според својата јаснотија и прецизност ќе им одговара на постулатите на правната држава.⁴ Другата причина која имплицира системска реформа на казнената постапка, лежи во фактот дека во современата континентална кривична постапка се спроведоа системски промени.⁵ Од една страна, веќе од самото настанување на т.н. „мешовит“ тип на постапка во XIX век може да се воочи тенденцијата на подобрување на положбата на обвинетите во постапката, која довела до признавањето на правото на обвинетиот на формална одбрана дури и пред започнувањето на кривичната постапка, а од друга страна, првично замисленото структурално тежиште е поместено од стадиумот на главната расправа врз стадиумот на претходната постапка, додека процесните активности во претходната постапка се преместени од рацете на истражниот судија и јавниот обвинител, во рацете на полицијата.⁶ Последователно се надоврзува и третата причина за системска реформа на казнената постапка

---

² Камбовски, Владо, Судско право, 2 - ри Август - С, Штип, стр. 32.

³ Стратегија за реформа на казнено право, Министерство за правда на Република Македонија, 2007.

⁴ *ibid.*

⁵ http://www.pravda.gov.mk/documents/strategija_kazнено.pdf

⁶ Калаџиев, Гордан, Зиков, Стерџо, Гогов, Богданчо, Нови односи меѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходната постапка, Македонска ревија за казнено право и криминологија, Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, год. 15, бр. 1, 2008, стр. 69.

која поаѓа од примерот на повеќе европски законодавци кои во уредувањето на кривичната постапка се наоѓаат пред исти или мошне слични криминално - политички барања - како кривичната постапка да се прилагоди кон предизвиците на современиот криминалитет, особено на неговите најопасни облици како што се организираниот криминалитет, транснационалниот криминалитет и тероризмот со истовремено почитување на основните права и слободи на граѓаните и како да се обезбеди ефикасна и економична кривична постапка?!

1. Нов тип на казнена постапка на Република Македонија

Новиот систем на казнено - процесно право, втемелен со одредбите на Законот за кривична постапка на Република Македонија⁷, е резултат на темелно проучување на домашното, споредбеното и меѓународното право и правна практика. Основна одлика на реформата на казнената постапка во Република Македонија е целосно напуштање на судскиот патернализам, заснован врз традиционалните сфаќања дека судот може успешно и непристрасно да ја утврди материјалната вистина, притоа водејќи сметка за интересот на државата за ефикасност и за правата на обвинетиот.⁸

Новиот ЗКП на досегашната казнена постапка и ги одзема карактеристиките на службена истрага која ја спроведува судот. Судската истрага се прескокнува, а не се заменува со формална обвинителска истрага, додека полициската и обвинителската истрага се фузионираат во насока на зголемување на ефективностa на целокупниот правен систем и подоследно почитување на правата и слободите на осомничениот.⁹ Новиот концепт на казнена постапка, не го познава институтот *истражен судија* како носител на истражните процесни дејствија, кој е недоволно ефикасен во прибирање на докази и заштита на правата на осомничениот. Мора да се нагласи дека главната расправа не е чисто акузаторна, бидејќи судот ја задржува раководната и контролната функција што е важно за непречено одвивање на судењето, одлучува по усните приговори на странките, поставува појаснителни прашања на лицата кои се испитуваат, одржува ред и дисциплина во судницата и сл. Акузаторниот облик на казнена постапка се заснова врз активната улогана странките во собирањето и презентирањето на доказите и овозможува изразена контрадикторност, еднаквост на процесните можности на странките во текот на постапката, јавност и непосредност, како

---

⁷ Донесен од страна на Собранието на Република Македонија во октомври 2010 година, објавен во Службен весник на Република Македонија 150/10.

⁸ Калајџиев, Гордан, Лажетик - Бужаровска, Гордана, Системот на казненото - процесно право според Законот за кривична постапка од 2010 година, Скопје, 2011, стр. 5.

⁹ <http://www.jpacademy.gov.mk/upload/PDF%20Files/Priracnik%20za%20modul%202%2011.04.2013.pdf>

и спротивставување аргументи со што се овозможува утврдување на правно - релевантните факти важни за донесување законита и правична пресуда.¹⁰

1.1. Нивелирање на улогата на судот во текот на претходната постапка

Цел на *претходната постапка* е собирање на докази за веројатноста на казнено дело и на неговиот сторител во насока на одлучување дали ќе му се суди или постапката против него ќе биде запрена.¹¹ Истражната постапка се деформализира - доказите не се изведуваат, туку само се собираат, а за прв пат се изведуваат на главната расправа, освен во посебно определени случаи кога може да се организира посебно доказно рочиште. Со тоа претходната постапка значително се забрзува, а се нагласува и значењето на главната расправа како централен дел на кривичната постапка каде доказите се тестираат на јавна и контрадикторна расправа, што е есенцијално за едно правично судење. Ако преобладава цел на истрагата навистина е собирање докази заради донесување на одлука дали обвинителот ќе подигање обвинение, тогаш не е логично доказите за ова на јавниот обвинител да му ги собира истражниот судија. Уште подалеку од логиката е тоа што истражниот судија работи на расчистување на случајот, а на крајот не дава ни мислење за тоа дали се потврдуваат сомненијата од почетокот на истрагата, туку само му ги враќа списите на јавниот обвинител како куп материјали кои тој допрва ќе ги проучува за да донесе сопствена одлука.¹² Со ваквото усложнување истрагата непотребно се оддолжува, а со инволвирање на истражниот судија како активен истражувач, неретко го прави пристрасен и со тоа неподобен како гарант за правата и слободите на граѓаните.

Јавниот обвинител го презема севкупниот товар во претходната постапка и се јавува како нов *dominus* на претходната постапка. Во новата казнена постапка на Република Македонија, јавните обвинители нема да го заменат истражниот судија во смисла на тоа дека сега тие ќе преземаат формални истражни дејствија, што обично е првата идеја која паѓа на ум: замена на судската истрага со обвинителска. Напротив, токму укинувањето на формалната истрага е главната новина на новиот македонски ЗКП, па затоа правилно е да се зборува за укинување на судската истрага, наместо за нејзина замена со обвинителска. Со ваквите измени, истрагата се поедноставува и забрзува, пред сè преку значителното редуцирање на бројот

---

¹⁰ Бужаровска, Гордана, Ре, Дејвид, Карналас, Мајкл, Вкрстено испитување, Прирачник за практичари, ОБСЕ: Набљудувачка мисија во Скопје, 2010, стр. 13.

¹¹ Матовски, Никола, Бужаровска, Гордана, Калаџијев, Гордан, Казнено - процесно право, Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје, Скопје, 2009, стр. 59.

¹² Ibid.

на работни станици низ кои еден предмет сега минува во претходната постапка.¹³

1.2. Улогата на судот во фазата на обвинување

Законот за кривична постапка на Република Македонија од 2010 година, во посебна глава во рамки на одделот кој се однесува на обвинувањето во казнената постапка, содржи одредби со кои ја уредува оцената на обвинителниот акт. Воспоставениот концепт со новиот ЗКП, го вклучува судот во казнената постапка токму со определбата за оцена на обвинителниот акт во стадиумот на обвинување. Притоа, надлежниот суд, претставуван од судија поединец, односно совет за оцена на обвинителниот акт, ја добива улогата на оценувач на обвинението и треба да реши дали постапката ќе премине во повисок стадиум - главна расправа или списите на предметот ќе ги врати кај јавниот обвинител, односно во претходна постапка. Откако завршила претходната постапка и јавниот обвинител утврдил дека постојат доволно докази од кои може да се очекува донесување на осудителна пресуда, обвинителниот акт се поднесува до надлежниот суд во доволен број примероци за сите осомничени и за нивните бранители, како и еден примерок за судот. Според член 320 став 1 од новиот ЗКП, во случаите кога јавниот обвинител ќе утврди дека постојат доволно докази од кои може да очекува донесување осудителна пресуда за сторено кривично дело за кое е предвидена казна затвор до десет години, надлежен за вршење на оцена на обвинителниот акт е судијата за оцена на обвинителниот акт (судија поединец). Став 2 од истиот член определува дека кога се работи за сторено кривично дело за кое е предвидена казна затвор од десет години или потешка казна, надлежен за вршење на оцена на обвинителниот акт е советот за оцена на обвинителниот акт.

Ваквиот тек на казнената постапка всушност претставува подготовка на судијата за започнување на главната расправа, кога судијата формира став во однос на кривичниот предмет за кој ќе се расправа. При оцена на обвинителниот акт, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт го цени обвинителниот акт од аспект на наводите наведени во приговорот против обвинителниот акт, списите на предметот и доказите доставени во прилог на обвинителниот акт. Во член 337, ЗКП ги определува основите за одбивање на обвинителниот акт како неоснован од страна на органот кој одлучува по него. Во овој случај, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ќе донесе решение за одбивање на обвинителниот акт како неоснован и ќе ги достави списите до јавниот обвинител. Согласно член 338 од ЗКП, решението со кое судијата или советот за оцена на обвинителниот акт го одобрува обвинителниот акт во целост или делумно мора да биде образложено, а притоа со образложението не смее да се

---

¹³Ibid.

прејудиира решавањето на прашањата кои ќе бидат предмет на испитување и оцена на главната расправа. Обвинителниот акт влегува во правна сила со денот на донесувањето на решението за негово одобрување, односно со впишување на клаузулата за одобрување на обвинителниот акт.¹⁴

1.3. Спогодбување - нов процесен институт во Законот за кривична постапка на РМ

Неучеството на судот во спогодбената постапка е резултат на новата улога на јавниот обвинител како одговорен процесен субјект кој ја води истражната постапка и на потребата за зачувување на непристрасноста на судијата на претходната постапка како арбитер кој ќе донесе одлука дали предлог - спогодбата ќе биде прифатена или не.¹⁵

Во случај кога до судот ќе биде поднесена предлог - спогодбата потпишана од обете страни, започнува судска оценка на предлог - спогодбата. Со оглед на фактот што предлог - спогодбата може да се поднесе уште во текот на истражната постапка, во процесот на оценка на поднесената предлог - спогодба, активна улога и статус на судија кој донесува пресуда во фазата на истрага има судијата на претходната постапка. Судијата на претходната постапка во рок од 3 дена по приемот на предлог - спогодбата, закажува посебно рочиште на кое ја разгледува предлог - спогодбата. Одлуката на судијата по повод поднесената предлог - спогодба може да биде во форма на решение односно во форма на пресуда, во зависност од тоа дали судот ја оценил како прифатлива или не. Ако предлог - спогодбата биде оценета како прифатлива, надлежниот суд донесува пресуда која се заснова врз предлог - спогодбата и при донесување на ваквата пресуда судот не смее да изрече кривична санкција различна од кривичната санкција содржана во предлог - спогодбата.¹⁶ Доколку смета дека предложената санкција не е целосно прифатлива, донесува решение за одбивање на предлог - спогодбата по што списите се враќаат на јавниот обвинител (кога спогодувањето се одвива во текот на истражната постапка), односно се продолжува со постапувањето (кога спогодувањето се одвива во некој од подоцнежните стадиуми од постапката). Пресудата што се донесува врз основа на предлог - спогодбата, ги содржи сите елементи на осудителна пресуда во согласност со ЗКП.

---

¹⁴Види член 343 од Закон за кривична постапка на Република Македонија, *Службен весник на Република Македонија*, 150/10.

¹⁵Калајџиеви Лажетик - Бужаровска, *Системот на казненото - процесно право според Законот за кривична постапка од 2010 година*, 58.

¹⁶Види член 490 став 2 од Закон за кривична постапка на Република Македонија, *Службен весник на Република Македонија*, 150/10.

2. Улогата на судот во текот на главната расправа според одредбите на новиот Закон за кривична постапка на РМ

2.1. Акузаторна казнена постапка

Новиот Закон за кривична постапка од 2010 година, покрај новините во однос на истрагата, каде ја нивелира функцијата на судот, го менува концептот и на третиот стадиум од казнената постапка, преименувајќи го од главен претрес во главна расправа. Реформата на главната расправа е во насока на нејзино прераснување во централен стадиум на постапката, во текот на кој на контрадикторен начин и преку активности на странките ќе се изведуваат доказите и врз основа на утврдените правно - релевантни факти, а по оценка на изведените докази, судот ќе донесе правилна и законита пресуда. Во новиот ЗКП, главната расправа добива акузаторни карактеристики, се заснова врз активности на странките кои предлагаат и изведуваат докази, при што судењето се одвива како спор помеѓу странките со нагласена контрадикторност.¹⁷ Новопоставениот концепт на главна расправа го ослободува судот од обврската за утврдување на материјалната вистина што води кон напуштање на инквизиторните елементи што создаваа обврска судот самоиницијативно да предлага докази. Од ова произлегува дека товарот на докажувањето во новиот концепт на главната расправа паѓа врз странките, при што обвинителството има обврска да ја докаже вината надвор од секако разумно сомневање. Притоа, од орган кој утврдува материјална вистина, судот прераснува во орган на пресудување, а сето тоа низ активностите на странките и нивната подготвеност да ја докажат тезата која ја застапуваат.

Значајни карактеристики на главната расправа, низ кои се согледува новоконципираната улога која го пасивизира судот како субјект на третиот стадиум од постапката, се: напуштање на обврската судот да ја утврдува материјалната вистина и да собира докази по службена должност, воведување акузаторни (странечки) елементи во услови на отсуство на класична порота, активност на странките наспроти пасивност на судот во текот на доказната постапка, апострофирање на процедуралната правичност наместо утврдување на материјалната вистина, поголеми можности за еднаквост на оружјето и нагласена контрадикторност.¹⁸ Акузаторната постапка овозможува изразена контрадикторност, еднаквост на процесните можности на странките во текот на постапката, јавност и непосредност, како и спротивставување аргументи, со што се овозможува утврдување на правно - релевантните факти важни за донесување на законита и правична пресуда.¹⁹

---

¹⁷Бужаровска, Ре и Карнаваас, *Вкрстено испитување, Прирачник за практичари*, 11.

¹⁸ibid.

¹⁹ Гордан Калајчиев, „Воведување на акузаторна кривична постапка со вкрстено испрашување“, *Истражување во рамки на проектот „Реформа на казненото право и*

Во согласност со измените кои новиот ЗКП ги воведува во делот на претходната постапка, судот за првпат ќе се запознае со случајот во текот на главната расправа, со оглед на неконтрадикторната истражна постапка. Судот е пасивен арбитер кој ќе го следи изведувањето на доказите што странките ги предложиле, а тој ги одобрил, ќе се грижи за коректно водење на постапката, ред и дисциплина во судницата, почитување на угледот и достоинството на учесниците во постапката. Со афирмацијата на обвинетиот како активен субјект со силни права во постапката, судот се ослободи од патерналистичкиот однос кон обвинетиот и ќе се активира само тогаш кога одбраната ќе се покаже како недоволно способна во својата нова улога. Улогата на судот треба да се сфати како коректив на улогите на странките, при што, одлуката кои предлози од странките ќе бидат прифатени како доказ, зависи единствено од судот, од каде се гледа дека судот е пасивен во однос на предлагање и изведување на доказите, но е особено активен во однос на селекција на предлозите на странките. Странките се *spiritus movens* во однос на предлагањето докази, додека судот е *dominus litis* при оцената на доказите и донесувањето на одлука по завршување на главната расправа.²⁰

Основни детерминанти на улогата на судот во текот на главната расправа, кои всушност го менуваат типот на казнена постапка (која преминува од мешовита во постапка со нагласени акузаторни елементи), се контролната, раководната и гарантната функција на судот во текот на главната расправа. При остварувањето на својата контролна функција, судот се грижи за законито поднесување и изведување на доказите, одлучува за дозволени и недозволени прашања и за приговорите на странките. Раководната улога на судот се согледува во подготвување на главната расправа во однос на определување на денот, часот и местото на нејзиното одржување, во приемот на предлози на докази од странките, во одлучувањето за нивната доказна сила и раководењето со процесот на нивното изведување. Остварувајќи ја својата гарантна функција, судот се грижи за почитување на основните права и слободи на обвинетиот и на сите други учесници во постапката.

2.2. Улогата на судот при подготвување на главната расправа

Судот, кој е одговорен за донесување законита пресуда, во фазата на подготвување на главната расправа, има можност да донесе образложено

почитување на човековите права - Подготовки за доследна примена на новиот ЗКП“ (Скопје, 2009), 286.

²⁰ Гордана Лажетик - Бужаровска, „Новата улога на судот во текот на главната расправа според ЗКП од 2010“, Во *Македонска ревија за казнено право и криминологија*, (Скопје: Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, год. 18 и 19, бр. 1-2, 2011/2012), 27.

решение за одбивање на предлог за изведување на одреден доказ доколку се работи за незаконит предлог, односно доказот е прибавен на незаконит начин или ако неговата употреба не е дозволена или станува збор за факт кој не може да се докажува. Вакво решение судот ќе донесе и кога се работи за предлог кој води кон одолговлекување на постапката, односно кога предложените докази се нејасни и нецелосни или станува збор за неважен предлог.

2.3. Улогата на судот на почетокот на главната расправа

Главната расправа започнува со воведни говори на странките, а улогата на судот се исцрпува низ должноста на претседателот на советот да го ограничи времето за воведни говори, пред сè ако станува збор за сложен предмет со повеќе обвинети и бранители. Претседателот на советот во овој дел на постапување, особено треба да внимава на содржината на воведните говори на странките и да реагира секогаш кога тие не се придржуваат на содржината на истите.

Според одредбите на новиот ЗКП, по воведниот говор на тужителот, претседателот на советот има обврска да се **увери** дека обвинетиот го разбрал обвинението (по потреба е должен накратко да ја изнесе содржината на обвинението на поедноставен и за обвинетиот, поразбирлив начин). Поуките за правата се во надлежност на претседателот на советот, кој е должен да го **поучи** обвинетиот за правото да молчи или да даде свој исказ и да го **советува** обвинетиот внимателно да го следи текот на главната расправа, да му **укаже** на обвинетиот дека може да изнесува докази во своја одбрана, да им поставува прашања на сообвинетите, сведоците и вештаците и да става забелешки во поглед на нивните искази и да го **повика** обвинетиот да се произнесе во однос на сите кривични дела на обвинението, дали се чувствува за виновен или не.

2.4. Овластувањата на судот во текот на доказната постапка

Новиот закон за кривична постапка на Република Македонија, го уредува редоследот на изведување на докази, кој не може да биде изменет од страна на судот.²¹ При изведување на доказите, дозволено е директно, вкрстено и дополнително испитување. Во процесот на изведување на доказите, судот ги има следниве обврски:²² да го контролира начинот и редоследот на испитување на сведоците и вештаците и изведувањето на доказите, водејќи сметка за ефикасност и економичност на постапката; да одбие изведување на доказ за кој смета дека е непотребен и без значење за

---

²¹Види член 382 став 1 од Закон за кривична постапка на Република Македонија, *Службен весник на Република Македонија*, 150/10.

²²Бужаровска, Ре и Карнавац, *Вкрстено испитување, Прирачник за практичари*, 27.

предметот и за тоа да даде кусо образложение; да одобри вкрстено испитување, ако поради исказот што го дава сведокот на главната расправа не може повеќе да се смета како сведок на странката што го предложила; да се грижи за дозволеноста на прашањата, валидноста на одговорите, праведно испитување и оправданоста на приговорите и за време на изведување на доказите да се грижи за достоинството на странките, обвинетиот, сведоците и вештаците.

2.4.1. Директно испитување

Директното испитување го врши странката која го предложила сведокот²³ и таа го гради случајот врз неговите одговори, па од неа се бара соодветна лична подготовка и подготовка на сведокот за истиот да се снајде најдобро што може во судницата и да го изнесе сето она за кое ќе биде прашан и го знае во однос на криминалниот чин. Судот во текот на доказната постапка се грижи за дозволеноста на прашањата, валидноста на одговорите, праведноста во испитувањето и оправданоста на приговорите. Во рамки на директното испитување, претседателот на судот, изрично забранува на сведокот да му се поставуваат забранети прашања кои навлегуваат длабоко во неговата приватност, освен ако одговорите на прашањата се во насока на разјаснување на главните обележја на казненото дело како предмет на постапката.

2.5. Вкрстено испитување како нов процесен институт во Законот за кривична постапка на РМ

Вкрстеното испитување го врши спротивната страна.²⁴ Со оглед на тоа што во нашата нова кривична постапка не е предвидено постоење на порота, судот е тој кој со вкрстеното испитување треба да се убедува во вистинитоста на наводите, па формирањето на неговиот став се врши токму тука. Колку директното испитување и да придонесува за градење на мислењето на судот, вкрстеното е толку моќно сето тоа да го разруши и да го однесе судот во сосем нова димензија на размислување.²⁵ Во текот на вкрстеното испитување, судот одлучува за дозволеноста на прашањата, кои се ограничени и е потребно да се однесуваат на прашањата претходно поставени на директното испитување, како и за валидноста на одговорите.²⁶ Судот, исто така дава дозвола за отстапување од начелото на непосредност

²³Види член 383 став 2 од Закон за кривична постапка на Република Македонија, *Службен весник на Република Македонија*, 150/10.

²⁴Види член 383 став 3 од Закон за кривична постапка на Република Македонија, *Службен весник на Република Македонија*, 150/10.

²⁵Лидија Раичевиќ - Вучкова, „Вкрстено испрашување како нов процесен институт во Законот за кривична постапка на Република Македонија“, Во *Македонска ревија за казнено право и криминологија* (Скопје: Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, год. 18 и 19, бр. 1-2, 2011/2012), 39.

²⁶ <http://www.akademik.mk/makedonskite-sudii-ke-uchat-od-amerikanski-kolegi-za-krivichnata-postapka-i-izmenite-na-krivichniot-zakonik>

при изведувањето на доказите, преку користење на искази дадени во истражната постапка служат за побивање на наводите изнесени на главната расправа.²⁷

2.5.1. Дополнение на казнената постапка

Новиот концепт на казна постапка овозможува дополнување на казнената постапка со поставување на прашања и доказна иницијатива од страна на судот. Во однос на прашањата кои може да ги постави судот, се очекува да се работи за појаснителни прашања, односно прашања кои ќе допрецизираат некој претходно наведен факт, а не такви кои би го дополните исказот со нови факти кои се опфатени со директното или вкрстеното испитување. Во согласност со член 394 од ЗКП, по завршената доказна постапка странките и оштетениот може да стават предлози за дополнение на доказната постапка со нови околности кои се јавиле во текот на главната расправа. Заради отстранување на противречностите во наодите и мислењата на вешти или стручни лица, судот по предлог на странките или по службена должност, може да определи и супер вештачење.

ЗАКЛУЧОК

Реформата на казнено - правниот систем се наметна како приоритетна правна, политичка и општествена задача на Република Македонија. Основните придобивки на реформата на казнено - процесното законодавство на државата, се согледуваат низ забрзување на казнената постапка и обезбедување на нејзино ефикасно спроведување со нивелирање на арбитрерноста на судот како главен чинител на сите текови на постапката, а во насока на организационо и функционално јакнење на улогата на јавниот обвинител. Измените на начинот на работа на субјектите во кривичната постапка, особено преку пасивизирањето на судската улога во текот на најважниот стадиум на постапката и придобивката - странечка главна расправа, ќе овозможат постигнување на целите на реформата - поефикасна казна правда и правична и контрадикторна расправа.

CONCLUSION

The reform of the criminal justice system has emerged as a priority legal, political and social task of Macedonia. The principal benefits from the reform of the criminal - procedural law of the state, can be noticed through the acceleration of criminal procedure and providing its effective implementation, of the leveling the arbitrariness of the court as a major factor in all streams of the procedure and in the organizational and functional strengthening on the role of the public

---

²⁷ <http://www.ihr.org.mk/mk/praven-dijalog/pd7/187-problemski-prasanja-povrzani-so-vkrsteno-isprasuvanje.html>

prosecutor. The changes on the roles of the subjects in the proceedings, especially pasivization of judicial role during the most important stage of the procedure and the benefit - a partisan major debate, would achieve the goals of the reform - effective criminal justice and fair and adversarial criminal procedure.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Бужаровска, Гордана, Дејвид Ре, и Мајкл Г. Карнаvas. *Вкрстено испитување, Прирачник за практичари*. ОБСЕ: Набљудувачка мисија во Скопје, 2010;
2. Калаџиџиев, Гордан. „Воведување на акузаторна кривична постапка со вкрстено испрашување“. Истражување во рамки на проектот „Реформа на казненото право и почитување на човековите права - Подготовки за доследна примена на новиот ЗКП“. Скопје, 2009;
3. Калаџиџиев, Гордан, и Гордана Лажетиќ - Бужаровска. *Системот на казненото - процесно право според Законот за кривична постапка од 2010 година*. Скопје, 2011;
4. Калаџиџиев, Гордан, Стерјо Зиков, и Богданчо Гогов. „Нови односи меѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходната постапка“. Во *Македонска ревија за казнено право и криминологија*. Скопје: Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, год. 15, бр. 1, 2008;
5. Камбовски, Владо. *Судско право*. Штип: 2 - ри Август - С, 2010;
6. Лажетиќ - Бужаровска, Гордана. „Новата улога на судот во текот на главната расправа според ЗКП од 2010“. Во *Македонска ревија за казнено право и криминологија*. Скопје: Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, год. 18 и 19, бр. 1-2, 2011/2012;
7. Матовски, Никола, Гордана Бужаровска, и Гордан Калаџиџиев. *Казнено - процесно право*. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје, 2009;
8. Раичевиќ - Вучкова, Лидија. „Вкрстено испрашување како нов процесен институт во законот за кривична постапка на Република Македонија“. Во *Македонска ревија за казнено право и криминологија*. Скопје: Здружение за кривично право и криминологија на Македонија, год. 18 и 19, бр. 1-2, 2011/2012;
9. Стратегија за реформа на казнено право. Министерство за правда на Република Македонија, 2007;
10. Закон за кривична постапка. *Службен весник на Република Македонија*, 150/2010 година;
11. Устав на Република Македонија. *Службен весник на Република Македонија* 52/1992;
12. <http://www.jpacademy.gov.mk/upload/PDF%20Files/Priracnik%20za%20modul%20%2011.04.2013.pdf>

13. http://www.pravda.gov.mk/documents/strategija_kazneno.pdf
14. <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/Predlognazakonzakrivicnapostapka.pdf>
15. <http://www.ihr.org.mk/mk/praven-dijalog/pd7/187-problemski-prasanja-povrzani-so-vkrsteno-isprasuvanje.html>
16. <http://www.akademik.mk/makedonskite-sudii-ke-uchat-od-amerikanski-kolegi-za-krivichnata-postapka-i-izmenite-na-krivichniot-zakonik>